

Bapțiștii din România

Pionierii

Anexe

Volumul 3

Mihai Ciucă

Bapțiștii din România

Pionierii

Anexe

Volumul 3

Copyright © 2023 Ana și Bogdan Ciucă

Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a deținătorilor de drepturi.

Bapțiștii din România: Pionierii - Anexe. Volumul 3

de Mihai Ciucă

Prezenta ediție a fost publicată la editura Casa Cărții, Oradea.

OP 2, CP 30,

410670 Oradea

Tel. / Fax: 0259-469057; 0359-800761; 0728-874975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CIUCĂ, MIHAI

Bapțiștii din România : Pionierii / Mihai Ciucă. -

Oradea : Casa Cărții, 2023 -

3 vol.

ISBN 978-606-732-242-2

Vol. 3 : Anexe. - 2023. Conține bibliografie. - Index. -

ISBN 978-606-732-245-3

2

Corectarea: Camelia Luncan

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian

Coperta: Cristiana Faur

Tiparul executat la Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen, Ungaria.

Pozele care însoțesc lucrarea *Bapțiștii din România: Pionierii*, volumele 1-3, împreună cu informații despre autor, alte publicații ale autorului, precum și informații despre distribuirea lucrării sunt disponibile pe site-ul:

www.istoriabaptistilor.ro

Cuprins

Introducere	11
CAPITOLUL I: Cronologie	13
CAPITOLUL II: Elemente de cadru și context	23
1. Colonizarea Rusiei și Basarabiei cu germani	23
Expansiunea Rusiei și nevoia de coloniști	23
Germanii de pe Volga	25
Menoniții și ceilalți germani de la nordul Mării Negre	27
Colonizarea cu germani a Basarabiei	38
2. Formarea coloniilor germane din Dobrogea	50
Acpunar	51
Atmagea	53
Tulcea	57
Malcoci	57
Cataloi	58
Ciucurova	62
Coloniile din al doilea val	64
Coloniile din al treilea val	65
Aspecte privind viața coloniștilor germani	66
3. Colonizarea Bucovinei cu germani	69
4. Elemente ale cadrului spiritual	74
O scurtă perspectivă asupra pietismului german	74
Mișcarea stundistă	92
Geneza grupării Fraților Menoniți	104
5. Misiunea protestanților americani în Bulgaria	117
Principatele Române și Bulgaria în atenția ABCFM	117
Misiunea metodiștilor americani în Dobrogea	137
Înființarea bisericii metodiste lipovenești din Tulcea	158
CAPITOLUL III: Biblia la români	177
1. Tradiția biblică la români – filiera internă	177

2. Contribuția Societății Biblice Britanice	192
Înființarea Societății Biblice Britanice și a filialei din Rusia	192
Noul Testament și Biblia de la Sankt-Petersburg	200
Noul Testament de la Smirna	218
Traducerea Vechiului Testament și a Bibliei de la Iași	243
Noul Testament Nițulescu, Biblia „Britanică” și problemele de receptare	261
Intrarea lui Dumitru Cornilescu pe scena traducătorilor	283
Publicarea Noului Testament și a Bibliei, de către Cornilescu	300
Indecizia BFBS cu privire la traducerea Cornilescu	314
Radicalizarea situației	323
Adoptarea versiunii Cornilescu de către BFBS – B 1924	335
Revizuirea Bibliei de la Iași – B 1931	356
Epilog	359
O mică incursiune privind evoluția textuală în versiunile BFBS	366
3. Distribuirea Scripturii de către BFBS în Vechiul Regat	370
Benjamin Barker și distribuția în Principate și Dobrogea	371
Alexander Thomson și colportajul în România și Bulgaria	377
Colportajul din Vechiul Regat în grija lui Edward și Henry Millard	392
România/Vechiul Regat în grija lui Michael A. Morrison	403
4. Distribuirea Scripturii în Transilvania și Bucovina	410
Începuturile clandestine	410
Distribuția din Transilvania și Galiția în perioada compromisului	416
Activitatea AFCU și RTS în Transilvania și Bucovina	435
5. Distribuția în România Mare	446

CAPITOLUL IV: Diaspora română din SUA 1890-1919 451

1. Emigrarea românilor în SUA	451
Scurt istoric al procesului emigraționist	451
Viața culturală și religioasă a românilor americani	457
2. Debutul baptilismului printre românii din America	459
Imigranții români ca target misionar al ABHMS	459
Reacția ierarhilor ortodocși din țară	460
3. Baptilismul la românii din Ohio	461
Biserica din Cincinnati	461
Biserica din Akron	468
Biserica din Cleveland	473
Biserica din Martins Ferry	475
Biserica din Warren	476
Alte Misiuni din Ohio	477
4. Baptilismul la românii din Pennsylvania	480
Biserica din Homestead	480
Biserica din Harrisburg	480

Biserica din Philadelphia	482
Biserica din West Pittsburg.....	483
Alte Misiuni românești din Pennsylvania	484
5. Baptismul la românii din Michigan	486
Prima Biserică Baptistă Română din Detroit	486
A doua Biserică Baptistă Română din Detroit.....	490
A treia Biserică Baptistă Română din Detroit	494
A patra Biserică Baptistă Română din Detroit.....	495
Misiunea din Pontiac.....	496
6. Baptismul la românii din Illinois.....	497
First Romanian Baptist Church of Chicago	497
Biserica din Aurora	498
Misiunea din Lake Forest	499
7. Baptismul la românii din Indiana	500
Biserica din Gary	500
Biserica din Indiana Harbor	502
Biserica din Indianapolis.....	503
Misiunea din Anderson.....	507
8. Alte misiuni mai vechi	507
9. Asociația Baptistă Română din America	508
Convenția inaugurală – Cincinnati 1913.....	508
A doua Convenție – Indianapolis 1914.....	509
A treia Convenție – Akron 1915.....	511
A patra Convenție – Detroit 1916	511
A cincea Convenție – Detroit 1917.....	512
A șasea Convenție – 1918	512
A șaptea Convenție – 1919	513
A opta Convenție – Detroit 1920	513
CAPITOLUL V: Documente, reportaje, scrisori.....	515
1. Scrieri cu caracter biografic și memorialistic	515
Mărturia lui Frederick W. Flocken	515
Jacob Klundt, exilat și întemnițat.....	517
Fratele Jacob Klundt	519
Necrolog: Johann Wieler	522
Martin Issler: Istoria vieții mele	526
V. G. Pavlov: Fragmente de jurnal – 1910.....	534
Necrolog: Vasile Gurievici Pavlov	547
Un pionier baptist rus: Vasile Pavlov	550
Heinrich Meyer: Fragment autobiografic I	556
Heinrich Meyer: Fragment autobiografic II	572
Heinrich Meyer: Fragment autobiografic III	577
Heinrich Meyer: Fragment autobiografic IV	604
Heinrich Meyer: Fragment autobiografic V	608

Heinrich Meyer: Fragment autobiografic VI	617
Mihai Cornea	623
Mihai Brumar	624
Autobiografia lui Sándor Szabó	626
La sud de Carpați [Benjamin Schlipf]	627
Onuți Coldea: Biografia vieții	629
Autobiografia lui Horth Janos [János Horváth].	630
Istoria pocăinței mele.	631
Ilie Mârza: însemnări personale.	638
Constantin Adorian: fragment autobiografic.	643
Jurnalul Comunității Baptiste Române.	647
2. Rapoarte misionare și Reportaje	660
Valahia: Debutul eforturilor misionare [1862].	660
Stabilirea unui misionar la București [1863]	661
Turneu în Principatele Dunărene [1863].	663
Persecuție religioasă în Sudul Rusiei [1865].	665
Valahia: Noutăți din București [1865]	669
Al LXX-lea Raport al BFBS: România [1874]	672
Raportul Bisericii din Cataloi, România [1884]	674
Inaugurarea Casei de Rugăciune din Tulcea [1888]	675
Serviciu de înmormântare la „pocăiți” [1903]	678
Conferința din Curtici [1904]	679
Deschiderea de adunare și Conferința din Țiria [1904]	681
Românii [1920]	682
Cincizeci de ani de progres al bapțiștilor români [1879-1929].	684
Către cetitori [Adevărul – 1908].	690
Câteva cuvinte despre reglarea lucrurilor [1908]	691
Despre darea missionului [1908]	692
Misiune [1908]	694
Veste de bucurie [1909]	699
Prigoniri cumplite	699
Raportul călătoriei din toamnă [1934].	701
3. Corespondență	704
Corespondență J. G. Oncken cu Carl Schauffler: Extras 1869	704
Corespondență Wieler cu Pașkov: Extras din anii 1886-1889	708
Corespondență Baedeker cu Pașkov: Extras din anii 1885-1896	723
Din Cișmele (Gubernia Basarabia) [1909].	728
4. Documente	730
Petiția lui Josef Edinger către Ministrul Afacerilor Interne	730
Mărturisirea de credință a creștinilor botezați din Neu și Alt-Danzig	731
Ordinul okrugului [districtului] Hortița nr. 1/3 mai 1866	734
Propaganda baptistă [1900]	735
Înclutului Oficiu de vicecomite al comitatului Krassó-Szörény	738

Notariatul din Obreja către Pretura Caraș-Severin [21 X 1910].	739
Domnului Prefect al Poliției Chișinău [7 septembrie 1918].	739
Domnului Prefect al Poliției Chișinău [8 octombrie 1918].	740
Note.	741
Index de persoane.	801
Index de locaități.	807
Bibliografie.	813

Introducere

Inițierea mișcării baptiste pe aceste meleaguri a avut loc printr-o amplă mișcare transfrontalieră de propagare a Evangheliei în cadrul diasporei germane. Aceasta a constituit o adevărată autostradă spirituală folosită de patriarhul baptiștilor continentali, J. G. Oncken, pentru trimiterea de misionari și înființarea de biserici autonome. Grupurile incipiente de credincioși germani au format o rețea transfrontalieră de suport și împărtășire de resurse, în cadrul căreia lucrătorii erau foarte mobili. Pe toată această centură biblică a Europei, cum o numește Wardin jr, a fost necesară mai întâi inițierea unei lucrări în rândul comunității germane, ca mai târziu, programat sau organic, credința baptistă să treacă și la celelalte etnii. Cum această diasporă germană acum e de domeniul trecutului, este important să înțelegem cum a luat ea ființă, elementele identitare și caracteristicile sale definitorii. În altă ordine de idei, dezvoltarea acestei rețele a fost favorizată sau pregătită de diverse curente sau mișcări spirituale. Trezirile pietiste, mișcarea stundistă și predicatorii de factură pre-carismatică au netezit calea misionarilor baptiști. Este important să vedem și interacțiunea cu alte misiuni evanghelice din epocă, de pildă așa cum mișcarea baptistă s-a intersectat la începuturile sale cu cea metodistă, în Dobrogea.

Un capitol aparte îl alocăm Sfințelor Scripturi. Apariția mișcării baptiste printre români n-ar fi fost posibilă fără ca în prealabil, în mod fericit, Societatea Biblică Britanică să fi democratizat accesul mai întâi la Noul Testament, apoi la Biblie. Istoria producerii și distribuirii Noului Testament și a Bibliei protestante românești este fascinantă. Nu este o coincidență faptul că erupția baptismului la români are loc la câțiva ani după apariția Bibliei de la Iași în 1874, o versiune a Scripturii căreia baptiștii i-au fost extrem de fideli vreme de peste jumătate de veac, aceasta constituind pentru ei un adevărat KJV. Cu un ajutor prețios de la Emanuel Conțac, care mi-a pus la dispoziție documentele necesare din *Bible Society Archive* [BSA], găzduită de *Cambridge University Library* [CUL], am putut prezenta și bucătăria producerii și adoptării de către

BFBS (British and Foreign Bible Society) a traducerii Cornilescu. Deși acceptată mai greu de bapțiști, în relativ scurt timp meritele indubitabile ale traducerii au impus-o, fapt care a ajutat la creșterea în ritm alert a mișcării în perioada interbelică și, mai ales, în perioada comunistă.

Totodată, în acest volum mi-am propus să ofer acces la o serie de documente despre care nu am cunoștință să fi fost publicate în vreo lucrare de specialitate până acum. Nu lipsește un album foto care oferă un pic de culoare textului atât de abundent informativ al celor două volume. Un spațiu consistent este alocat notelor, indexului de nume și localități, cât și pentru bibliografia folosită. Sper că această lucrare va oferi iubitorului de istorie baptistă o platformă bună pentru lansarea ulterioară a unor studii aprofundate.

CAPITOLUL I

Cronologie

- 1437 Inventarea tiparului de către Gutenberg.
- 1483 Se naște Martin Luther la Eisleben, pe 10 noiembrie.
- 1509 Se naște Jean Calvin, pe 10 iulie, la Noyon.
- 1516 Erasmus tipărește prima ediție a Noului Testament grec.
- 1517 Debutul Reformei protestante prin postarea celor 95 de teze de către Martin Luther pe ușa Catedralei din Wittenberg, la 31 octombrie.
- 1521 Luther este excomunicat pe 3 ianuarie, prin Bula papală *Decet Romanum Pontificem*.
Thomas Münzer începe să predice contra botezului copiilor mici, marcând debutul mișcării anabaptiste.
- 1522 În septembrie, apare traducerea NT în limba germană vernaculară, efectuată de Luther.
Ulrich Zwingli începe reforma la Zürich.
- 1525 George Blaurock este rebotezat de Conrad Grebel. Mișcarea anabaptistă devine o realitate.
- 1534 Hans Lufft publică prima ediție integrală a Bibliei tradusă de Luther.
- 1536 Menno Simons își asumă conducerea unei ramuri a anabaptilor.
- 1541 Calvin inițiază Reforma la Geneva.
- 1609 Convins că botezul trebuie efectuat doar în urma adoptării personale a credinței creștine și nu copiilor, fostul pastor anglican John Smyth (1554-1612), lider al unei grupări de separatiști englezi, refugiați din

- 1597 în Olanda, s-a botezat pe sine însuși la Amsterdam, apoi a botezat și pe alți 36, printre care și pe Thomas Helwys, formând prima biserică baptistă a cărei existență a fost efemeră.
- 1611 Thomas Helwys (cca 1575 – 1616) a elaborat împreună cu un grup de credincioși prima Confesiune de credință baptistă, conținând 27 de articole, intitulată *A Declaration of Faith of the English Church Remaining in Amsterdam*. La scurt timp, Helwys a mai elaborat trei lucrări fundamentale. Prima apăra poziția arminiană, cea de-a doua elabora diferențele dintre baptiști și menoniți, iar cea de-a treia, poate cea mai semnificativă, *A Short Declaration on the Mystery of Iniquity*, în care pe lângă o critică exacerbată a papalității, a anglicanismului precum și a puritanismului, a elaborat pentru întâia oară în limba engleză un demers în favoarea libertății religioase depline.
- 1612 Împreună cu vreo 10-12 credincioși care împărtășeau punctele sale de vedere, Helwys s-a întors în Anglia, stabilindu-se în Spitalfields, la periferia Londrei, unde a înființat prima biserică baptistă stabilă. Fiindcă Helwys i-a solicitat regelui Jacob I libertate religioasă pentru toți, a fost închis la Newgate Prison de unde nu a mai fost eliberat niciodată. Până în 1626, alte cinci biserici au fost înființate din lucrarea bisericii fondate de el, biserici care au fost fundamentul mișcării baptiste.
- 1639 Este întemeiată prima biserică baptistă de pe continentul american, la Providence, Rhode Island.
- 1648 Iese de sub tipar prima ediție a Noului Testament, tradus în limba română, așa numitul NT de la Bălgrad.
- 1678 John Bunyan a publicat *A Pilgrim's Progress*.
- 1688 Este tipărită Biblia de la București.
- 1763 Pe 22 iulie este lansat Manifestul Ecaterinei a II-a a Rusiei, prin care germanii erau invitați să vină și să colonizeze zonele recent cucerite de Rusia. Un alt Manifest este reiterat în 1785, pentru colonizarea sudului Rusiei, riveran Mării Negre. Edictul este amendat pe 7 septembrie 1787 cu prevederi mai clare privind beneficiile și privilegiile acordate coloniștilor.
- 1789 În Ucraina de azi sosește primul grup de menoniți care se așază în Hortița.
- 1792 Se înființează Baptist Missionary Society la Kettering, din inițiativa lui William Carey. David George plantează prima biserică baptistă de pe continentul african.
- 1798 Prima biserică baptistă din Asia ia naștere în India, la Serampore.
- 1800 S-a născut la Varel, în Germania, Johann Gerhard Oncken, „patriarhul” baptiștilor continentali.

- 1804 Bapțiștii britanici își aduc aportul la înființarea *British and Foreign Bible Society* (BFBS).
- 1812 Pe 6 decembrie a fost înființată *Societatea Biblică din Sankt-Petersburg*, devenită pe 4 septembrie 1814 *Societatea Biblică Rusă*, filială a BFBS. Basarabia este anexată de Rusia. Țarul Alexandru I lansează un Manifest pentru atragerea de coloniști germani și în această nouă gubernie.
- 1817 Este tipărit Noul Testament în limba română la Sankt-Petersburg, de Societatea Biblică Rusă. Doi ani mai târziu apare și Biblia. Mii de pietiști și separatiști, în mod special din Württemberg se stabilesc în Basarabia și sudul Rusiei. Exodul lor cunoaște o perioadă de maxim până în 1820.
- 1821 Alexandru I își dă acordul ca misionari de factură pietistă, instruiți în cadrul unui Institut aparținând Societății Misionare din Basel să intre în Rusia pentru a activa întru evanghelizarea populațiilor necreștine și pentru a oferi asistență spirituală coloniștilor germani. Societatea Misionară din Basel fusese înființată în 1815, cu rădăcini în *Deutsche Christentums-gesellschaft*, o grupare formată în 1780.
- 1822 Apare prima ediție a Noului Testament în limba rusă vernaculară.
- 1824 Sosește în colonia Rohrbach, în apropiere de Odesa, unul dintre absolvenții Institutului din Basel, Johannes Bonekemper, considerat fondatorul și principalul propagator al stundismului printre coloniștii germani din Rusia.
- 1834 J. G. Oncken este botezat de Barnas Sears împreună cu un grup de credincioși în apa râului Elba și formează prima biserică baptistă de pe continent, la Hamburg.
- 1838 Este tipărit Noul Testament de la Smirna, proiect inițiat și coordonat de Benjamin Barker de la BFBS, în colaborare cu domnitorul Țării Românești, Alexandru Dimitrie Ghica și cu Petrache Poenaru, directorul Eforiei Școalelor.
- 1839 Julius Köbner fondează prima biserică baptistă din Danemarca, la Copenhaga.
- 1842 Are loc un incendiu devastator care distruge mai bine de un sfert din orașul Hamburg. Acesta creează circumstanțe potrivite pentru ca mișcarea baptistă din oraș să treacă la un alt nivel. Implicarea bapțiștilor cu abnegație în asistarea sinistraților a schimbat radical atitudinea autorităților față de ei. Un grup de șase tâmplari germani din Ungaria au venit pentru a lucra la reconstrucția orașului și s-au convertit la baptism.
- 1845 Liderul pietist german, Eduard Wüst, sosește ca pastor al coloniei din Neuhoffnung, azi în Ucraina.

- La naștere *Southern Baptist Convention*, prin separarea de *Trilennial Convention*, în urma dezacordului major privind perpetuarea sclavagismului.
- 1846 Oncken trimite pe teren șase misionari, incluzând cinci dintre tâmplarii convertiți, care erau originari din Imperiul Habsburgic: doi la Viena, doi la Pesta și doi la Pecs. Planul inițial includea orașul Iași, nu Viena.
- 1848 Se înființează prima biserică baptistă din Suedia.
- 1854/55 Are loc o trezire spirituală de factură pietistă în mai multe colonii menonite din Ucraina, printre care și Einlage.
- 1856 Karl Scharschmidt, împreună cu soția Augusta și copiii lor, pleacă din Pesta la București, din cauza condițiilor extreme pentru misiune din Ungaria. Ajuns pe 30 aprilie, își deschide un atelier de tâmplărie și se implică în evanghelizare și în distribuirea de tractate, organizând în timp o mică congregație.
- 1858 Gottfried Alf înființează prima biserică baptistă din Polonia. Țăranul ucrainean F. Onișcenco aderă la mișcarea stundistă. Doi ani mai târziu, același lucru îl va face și Mihail Ratușni.
- 1859 La sugestia lui Simon Mayers, BFBS tipărește primul NT în grafie latină, la București.
Tot în acest an, la Constantinopol moare Benjamin Barker, omul care a adus pentru întâia oară NT în casele și școlile românilor.
- 1860 Își începe lucrarea la Tulcea misionarul metodist F. W. Flocken, susținut de MEC din SUA. Va rămâne aici până în 1870, făcând misiune în rândul molocanilor, germanilor și lipovenilor din zonă, înființând o școală cu predare în limbile rusă și germană și plantând prima biserică metodistă rusă din lume, care avea membri aproape exclusiv din rândul lipovenilor. Prezența lui Flocken a fost providențială pentru primii bapțiști refugiați din Rusia. Mai târziu, el a colaborat cu August Liebig și l-a primit în casa lui pe J. G. Oncken, în 1869.
Are loc primul botez prin imersiune totală efectuat în rândul separatiștilor menoniți din sudul Rusiei, oficiat de către Wilhelm Bartel și Jacob Bekker.
- 1860/61 Apar primele comunități stundiste ucrainene la Osnova și Karlovka.
- 1861 A fost abolită iobăgia în Rusia.
- 1862 Este botezat Abraham Unger, lider al Fraților Menoniți, colaborator apropiat al bapțiștilor.
- 1863 Oncken îl trimite ca misionar la București pe tânărul August Liebig, pentru a îngriji micul grup de credincioși evanghelizați de Scharschmidt. Are loc primul botez public efectuat în Dâmbovița.
Martin Kalweit pune bazele primei biserici baptiste din sudul Rusiei, la Tiflis.

- 1864 Au loc primele botezuri în sudul Rusiei, în mai multe localități. Un grup de cinci luterani care se botezaseră la Neu-Danzig sunt expulzați în Imperiul Otoman, refugiindu-se în colonia germană de la Cataloi, lângă Tulcea.
- 1865 Michael Kowalski, un credincios baptist dintr-o colonie suedeză vecină cu Neu-Danzig, expulzat și el din Rusia în 1864, vine în primăvară în Dobrogea, după ce fusese la Ierusalim cu scopul de a-i evangheliza pe pelerinii ruși. Plin de râvnă, evanghelizează și botează patru germani la Ciucurova și alți 4-5 germani bucovineni, între care se număra Ferdinand Massier. Aceștia erau parte a unui grup care încerca să fondeze o colonie în sudul Basarabiei, aflat atunci în posesia Moldovei. Ciucurova devine a treia localitate după București și Cataloi, având o prezență baptistă. Atmăgea s-a alăturat acestui grup în următorul an.
- Întrucât cei cinci exilați din Rusia au produs o mare trezire spirituală la Cataloi, Oncken îl trimite pe Liebig să ofere instruire, asistență spirituală și să boteze noii convertiți. Acesta oficiază două botezuri, totalizând 22 de persoane, punând bazele primei biserici baptiste din Imperiul Otoman.
- Bapțiștii germani din București primesc de la autorități dreptul de a-și ține propriile registre de stare civilă.
- 1866 Johann Rottmayer renunță la a mai face misiune la Budapesta, fiind recrutat de Edward Millard, directorul agenției vieneze a BFBS, pentru a deschide un depozit de Biblii la Cluj. Astfel acesta devine primul baptist transilvănean, rămânând aici pentru tot restul vieții sale. În același an, Karl Scharschmidt se mută de la București la Iași, unde va coordona vreme de trei decenii depozitul BFBS, deschis odată cu mutarea lui.
- 1867 Este construită prima casă de rugăciune baptistă de pe teritoriul actual al României, la Cataloi, lângă Tulcea. Clădirea, generoasă ca mărime, însă realizată din materiale modeste, a fost demolată de regimul comunist aproape un secol mai târziu.
- Are loc la Tiflis botezul molocanului Nikita Voronin, considerat primul baptist de etnie rusă.
- 1868/69 Jacob Klundt și Josef Edinger din Cataloi încep a face misiune printre rușii din orașul Tulcea.
- 1869 Venind de la Odesa, la apogeul lucrării sale, Oncken vizitează lucrarea din Dobrogea, fiind primit de Liebig și Flocken. Organizează biserica din Cataloi, inaugurează clădirea bisericii din Atmăgea apoi pleacă la București, unde instruește tinerii și lucrătorii. În drumul de întoarcere spre Hamburg a oprit la Cluj, vizitându-l pe Rottmayer.

La sfârșitul acestui an, biserica din Cataloi figurează în statisticile de la Hamburg cu nu mai puțin de șase filiale, cu siguranță una dintre acestea fiind la Tulcea.

Tot în acest an, numele lui Josef Edinger apare pentru întâia dată între colportorii de Biblii aflați sub comanda lui Alexander Thomson, agentul BFBS pentru Balcani.

Abraham Unger l-a botezat pe Efim Țimbal. Ulterior, Țimbal l-a botezat pe liderul stundist ucrainean Ivan Riaboșapka iar acesta din urmă l-a botezat pe Mihail Ratușnii. Cu alăturarea acestora mișcării baptiste, baptismul se va propaga în masă în rândul rușilor și ucrainenilor.

- 1870 Misionarul metodist F. W. Flocken se mută de la Tulcea la Rușciuc.
- 1871 Se înregistrează primele ecouri ale activității lui Antal Novak la Salonta.
- 1872 Își începe la Uscup, actualul Skopje, activitatea de colportor al BFBS, Jacob Klundt, unul dintre liderii din Cataloi, cofondator al bisericii din Tulcea, alături de Josef Edinger.
- Între 3-7 mai, la inițiativa lui August Liebig a avut loc la Alt-Danzig Congresul de constituire a Asociației Bisericilor Baptiste din Rusia și Turcia cu biserica din Cataloi printre membrii fondatori. În 1878, ca urmare a trecerii Dobrogei la România, numele organizației s-a schimbat în Asociația Baptistă Ruso-Română.
- 1873 Ferdinand Massier se mută cu familia înapoi în Bucovina, la Frătăuții Vechi, unde fondează o mică biserică baptistă, formată mai mult din rude și prieteni. După doi ani, numele său apare în lista colportorilor BFBS, asociați depozitului de la Lemberg.
- BFBS tipărește la Budapesta prima Biblie în grafie latină. Aceasta va apărea la Iași, un an mai târziu, tipărită cu referințe. Rămasă în mentalul colectiv drept Biblia de la Iași, aceasta va fi Biblia utilizată intens de primii bapțiști români, la care au renunțat cu greu, după apariția traducerii Cornilescu.
- 1874 Heinrich Meyer, colportor al BFBS din Ungaria, botează un prim grup de credincioși, formând prima biserică baptistă din Ungaria. Printre membrii fondatori, la pozițiile 8-11 din registrul de membri, se aflau familiile a doi colportori bapțiști, frații Conrad și Philipp Spiess, care fuseseră botezați la Cataloi.
- Dimitri Petroff, pastorul micii biserici metodiste ruse înființată de Flocken la Tulcea se botează la bapțiști. Mulți dintre ceilalți metodiști îi urmează exemplul.
- 1875 Heinrich Meyer botează pe 26 august la Giula primul grup de credincioși maghiari din Salonta, printre ei fiind Mihaly Kornya, alias Mihai Cornea. Cu acest botez a luat practic naștere biserica din Salonta.

- Dimitri Petroff înființează prima biserică rusă din Basarabia, în satul Cișmele, convertind un grup de molocani.
- 1877 Heinrich Meyer și Fritz Oncken i-au ordonat pe Mihai Cornea și pe Mihály Tóth în calitate de diaconi ai bisericii din Salonta.
Este botezat în sudul Basarabiei, de către Dimitri Petroff, Sezon Vasilenko, fondatorul familiei Sezonov.
- 1879 Sunt semnalate primele convertiri dispartate ale unor etnici români din Crișana.
- 1880 S-a deschis Seminarul Teologic Baptist din Hamburg. Anterior, pe perioada a treizeci de ani, Oncken a instruit aproximativ o sută de pastori și misionari în cadrul unei școli biblice.
Sezon Vasilenko se mută cu familia la Tulcea.
- 1881 Mihai Cornea și Mihály Tóth sunt ordinați ca prezbiteri. Din acest moment, Cornea îl va suplini pe Meyer la botezarea credincioșilor de origine maghiară și română.
- 1882 Biserica din București a devenit autonomă, avându-l ca pastor pe Johann Kargel, care locuia la Rușciuk și ca predicator local pe Daniel Schwegler.
- 1884 A fost fondată biserica germană din Timișoara.
Au murit la scurt timp unul după celălalt Johann Gerhard Oncken (n.1800) și Julius Wilhelm Köbner (n.1806).
Din motive administrative, Asociația Baptistă Ruso-Română s-a divizat, bisericile germane din Vechiul Regat rămânând membre ale Asociației Baptiste din Sudul Rusiei și România.
- 1885 A fost fondată prima biserică baptistă română la Cheșa.
Pe 3 octombrie, a fost fondată la Budapesta Uniunea Baptistă din Austro-Ungaria, printre fondatori fiind Heinrich Meyer și Ferdinand Massier, iar Edward Millard a fost ales ca președinte.
- 1888 Pe 9 octombrie, a fost inaugurată clădirea bisericii din Tulcea, construită de Johann Wieler. Aceasta a fost prima casă de rugăciune baptistă dintr-un oraș românesc și a slujit biserica pentru mai bine de un secol. A doua zi a fost înființată Uniunea Baptistă Româno-Bulgară, ca parte a Uniunii Baptiste din Germania, întrucât cu un an înainte bisericile germane din Rusia au fost obligate să-și formeze propria lor organizație.
- 1889 Pe 11 iunie, a murit într-un spital din București pastorul Johann Wieler (n.1839).
- 1890 Mihai Cornea l-a botezat la Oradea pe Mihai Brumar, primul lucrător baptist român cu multiple vocații, un adevărat deschizător de drumuri.
- 1890/91 Au fost puse bazele bisericii din Curtici, una dintre bisericile fanion ale bapțiștilor români până după 1944.

- 1891 Pe 10 aprilie, s-a născut în comuna Slașoma, județul Mehedinți, Dumitru Cornilescu.
- 1893 Conferința națională a baptiștilor maghiari a decis împărțirea câmpului de misiune în trei zone, alocate lui Heinrich Meyer, Mihai Cornea și Mihály Tóth.
Biserica germană din Timișoara a devenit autonomă, căpătând primul pastor cu studii teologice, proaspăt absolvent al Seminarului din Hamburg, Max Kuss.
- 1894 A fost înființată Uniunea [Asociația] Baptistă Maghiară formată din bisericile care au ieșit de sub autoritatea lui Meyer la îndemnul pastorilor Lajos Balogh și András Udvarnoki.
- 1895/97 Au fost puse bazele bisericii din Buteni, una dintre bisericile fanion ale baptiștilor români până după 1944.
- 1897 BFBS publică NT în traducerea Nițulescu.
- 1899 Francis Berney și Charles Aubert, doi misionari elvețieni, mobilizați de apelul evanghelistului britanic Edmund H. Broadbent, s-au mutat la București, punând bazele *Adunărilor Frățești* ale creștinilor după Evanghelie.
- 1900 Sosește la București, ca reprezentant al LSPCJ, Rev. J. H. Adeney.
- 1901 Moare la Cluj Johann Rottmayer.
- 1902 S-a convertit și a fost botezat la București Constantin Adorian.
- 1905 A fost înființată la Londra *Alianța Mondială Baptistă* [BWA].
A fost publicat de VKM decretul 77092 privind libertatea religioasă în Ungaria.
O parte dintre bisericile românești din județul Arad au fost cucerite de ideea recunoașterii legale, fondând pe 23-24 mai Comunitatea de Curtici.
- 1908 Pe 15 iulie a fost înființată Comunitatea Baptistă Română Liberă din Ungaria.
Biserica germană din Brașov a devenit autonomă
Are loc la Berlin, între 29 august – 3 septembrie, Primul Congres European Baptist, România fiind reprezentată de Constantin Adorian și de Otto Hehn.
- 1909/12 Trimis de biserica germană din București, Adorian urmează cursurile Seminarului Teologic Baptist din Hamburg.
- 1910 Benjamin Schlipf s-a mutat din SUA la București pentru a deveni pastorul bisericii germane, fiind primul pastor cu pregătire teologică al acesteia.
La sfatul lui Schlipf, lucrarea germană din Dobrogea este reorganizată în trei cercuri pastorale: Cataloi, Cogealac și Mangalia.

- 1911 A avut loc la Philadelphia, între 18-25 iunie, Al II-lea Congres al BWA, România fiind reprezentată de Benjamin Schlipf, pastorul bisericii germane din București.
- 1912 Pe 5 aprilie a fost înființată Comunitatea [Maghiară] Liberă Bihor-Sălaj, supranumită Uniunea lui Cornea.
Biserica din Sibiu a devenit a treia biserică germană autonomă din Transilvania.
Revenit de la studiile făcute la Seminarul Teologic din Hamburg, Constantin Adorian ia inițiativa fondării primei biserici baptiste române din București, cu primul serviciu religios pe 25 decembrie, într-o casă de pe strada Apele Minerale nr. 14-16.
S-au pus bazele bisericii române din Oradea, actuala biserică „Emanuel”.
- 1913 Statistica baptiștilor din Ungaria înregistra 19 671 membri, dintre care 9466 maghiari, 8449 români, 938 slovaci și 828 germani.
- 1916 Absolvind Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, Dumitru Cornilescu intră în monahism în cadrul Eparhiei Hușilor, al cărei episcop era Nicodim Munteanu, viitor patriarh al României. În același an, prințesa Ralu Callimachi îl aduce pe Cornilescu la conacul familiei din Stănțești, județul Botoșani, pentru a se dedica traducerii Bibliei în limbaj vernacular.
A murit pe front Mihai Brumar.
- 1917 Pe 3 ianuarie a murit Mihai Cornea.
A luat ființă Comunitatea Baptistă Maghiară Recunoscută din Transilvania.
- 1917-1918 În procesul traducerii, Cornilescu trece printr-o profundă experiență a convertirii, de tip evanghelic.
- 1919 La o întrunire convocată la inițiativa lui Adorian, desfășurată la Șiria între 4-6 iunie, s-a decis formarea Uniunii Comunităților Creștine Baptiste Române.
În decembrie, a apărut primul număr al revistei *Farul Mântuirii*.
Au murit Heinrich Meyer și Lajos Balogh.
- 1920 A avut loc la Buteni Primul Congres al UCCBR, unde a fost adoptat Statutul de organizare și funcționare. Adorian a fost reconfirmat ca președinte.
Apar la București, sub egida *Societății Evanghelice Române*, atât *Noul Testament* cât și *Psaltirea Împăratului David*, în traducerea lui Cornilescu.
În urma Tratatului de la Trianon, dintre cei 24 486 de baptiști din Ungaria Mare, doar 7000 rămân în Ungaria, 16 000 sunt în România, 1000 în Cehoslovacia și 400 în Iugoslavia.

- 1921 Statisticile date publicității de Uniunea Baptistă arătau că în România erau 21 195 de bapțiști, dintre care 14 000 de români, 6223 de maghiari, 670 de germani și 300 de ruși.
Sub egida Societății Evanghelice Române, a fost publicată traducerea Bibliei realizată de Dumitru Cornilescu.
- 1927 Conform statisticilor BWA, în Europa, fără URSS, erau 637 805 de bapțiști, dintre care 416 665 în Marea Britanie, 61 149 în Suedia, 60 044 în Germania, 32 423 în România, 11 331 în Ungaria și 11 240 în Polonia.
- 1940 Sub egida *Heim in Reich!* coloniștii germani din Dobrogea, Basarabia și Bucovina au fost mutați în Germania, în urma unei clauze secrete din Pactul Molotov-Ribbentrop. Odată cu aceasta s-au desființat bisericile din Cataloi, Cogealac, Mangalia, Tarutino, Chișinău și zecile lor de filiale existente.

CAPITOLUL II

Elemente de cadru și context

1. Colonizarea Rusiei și Basarabiei cu germani

Expansiunea Rusiei și nevoia de coloniști

Primul focar baptist de amploare de pe teritoriile locuite astăzi de români s-a produs în Dobrogea, printre coloniștii germani sosiți aici la mijlocul secolului al XIX-lea. Aceștia s-au stabilit aici, venind nu din Germania, ci din coloniile germane de la Marea Neagră, cu predilecție din sudul Basarabiei, dar și din Ucraina. Cum au ajuns însă germanii în Basarabia? Sosirea lor a reprezentat finalitatea unui proces desfășurat pe durata a peste jumătate de secol, lansat printr-un Manifest emis de împărăteasa Rusiei, Ecaterina a II-a (1729-1796).

Încă de prin 1550, țarii Rusiei au inițiat un proces amplu de expansiune teritorială. Datorită acestuia, la mijlocul secolului al XVIII-lea, Rusia era deja cel mai mare stat european, întinzându-se de la Marea Baltică la Oceanul Pacific. Nicăieri în altă parte, cuvinte precum autocrație, despotism sau feudalism nu aveau o conotație mai clară decât în Imperiul Țarist. Petru cel Mare (1672-1725), în urma călătoriei sale de 18 luni în Occident, a realizat cât de mare era înapoierea Rusiei. Întors acasă, țarul a inițiat un șir de reforme, de la schimbarea calendarului, la tăiatul bărbilor și la adoptarea portului vestimentar european, până la reformarea și modernizarea armatei. Apoi a reformat

administrativ imperiul, împărțindu-l în gubernii, a încurajat dezvoltarea învățământului, precum și a industriei. Considerând că biserica ortodoxă trebuia să fie sub controlul statului, țarul a desființat instituția patriarhului, plasând biserica în 1721 sub autoritatea Sfântului Sinod, organism controlat și supus dreptului de veto al ober-procurorului șef, care era un demnitar laic. Urând orașul Moscova, Petru a mutat capitala la Sankt-Petersburg, proiect faraonic pe care l-a construit de la zero pe osemintele a mii de robi care au murit lucrând la el. Datorită lui Petru, Rusia și-a achiziționat o fereastră la Apus, prin cucerirea de la Suedia a teritoriilor de la Golful Finlandei, mare parte a Estoniei de azi și nordul Letoniei. În ciuda modernizărilor masive, caracterul despotic al statului s-a intensificat. Țarul își dorea o civilizare a Rusiei, fără o reformă reală a societății. Și nicio societate bazată pe șerbi nu se poate moderniza dincolo de un punct. Importând moda, manierele și luxul occidental, Petru a mărit prăpastia între cele două Rusii, cea formată din aristocrație și, respectiv, din marea masă a mușicilor. Cei care au opus rezistență reformelor sau politicilor lui au cunoscut din plin manifestarea mâniei sale. Se consideră că, personal, țarul l-a torturat pe fiul său, țarevișul Alexei, până ce acesta și-a dat duhul.¹ Expansiunea Rusiei a continuat și după Petru, dar procesul extinderii acesteia în Europa a căpătat amploare sub Ecaterina a II-a (1729-1796), care a domnit între 1762-1796. Cunoscută drept Ecaterina cea Mare, țarina era nemțoaică, fiind născută la Stettin, azi Szczecin, în Polonia. A urcat pe tron în urma unui complot finalizat cu asasinarea soțului său, Petru al III-lea. Ecaterina a jucat un rol important atât la prima partiționare a Poloniei, efectuată în 1772, cât și, mai ales, în cucerirea teritoriilor situate la nordul Mării Negre de la Imperiul Otoman, incluzând aici Hanatul Crimeei, obținute succesiv în 1774, 1783 și 1791. A urmat în 1793-1795 dezmembrarea finală a Poloniei și Lituaniei.²

Odată cu deschiderea Rusiei față de modernizare, Petru cel Mare și-a dorit să importe specialiști din Occident, care să-l ajute la dezvoltarea industriei, mineritului, construcțiilor, a sistemului sanitar și de învățământ, precum și în domeniul militar. Atrăși de noile oportunități, meșteșugari, medici, negustori, industriași și profesori germani s-au stabilit cu preponderență în orașe mari, precum noua capitală Sankt-Petersburg, Moscova sau Kiev.³ Având în vedere originea sa germană, Ecaterina a II-a a înțeles și mai bine efectul benefic pe care îl putea avea atragerea de coloniști germani în Rusia. Dorind modernizarea, valorificarea economică și dezvoltarea zonelor slab populate din teritoriile recent anexate de la turci, țarina a transmis germanilor o ofertă de colonizare, printr-un Manifest lansat pe 4 decembrie 1762. Mizând pe faptul că situația economică, tulburările politice și persecuția religioasă ar motiva mii de persoane să ocupe terenurile libere din zonele de frontieră ale imperiului, oferta făcea clar precizarea că nu era adresată evreilor, chiar dacă proveneau de pe teritoriile germane. Reacția acestora a fost furibundă. Atât

în presă, cât și prin viu grai, evreii au boicotat Manifestul țarinei. Astfel au generat o propagandă negativă, prin care au răspândit informații de genul că situația din Rusia era catastrofală, descriind populația autohtonă ca fiind barbară și dedată la jafuri și tâlhării.⁴ Ca urmare a răspunsului extrem de slab, pe 22 iulie 1763, Ecaterina a relansat Manifestul, de data aceasta oferta fiind clară, precisă, oferind mai multe avantaje potențialilor doritori de a coloniza noile teritorii rusești. Pentru eficientizarea procesului, țarina a trimis emisari în teritoriile locuite de germani, care să recruteze emigranți pentru a popula zona Volgăi inferioare și, mai târziu, Novorusia [actualmente sudul Ucrainei]. Acești recrutori au provocat în Occident o adevărată febră migratoare, oferta părând extrem de atractivă. Li se promitea coloniștilor: 30 de hectare de pământ gratuit [în valul al doilea, menoniții au negociat și obținut 70 de hectare, cotă de care au beneficiat toți coloniștii veniți ulterior], asistență la instalare, materiale de construcție, subvenții, credite avantajoase pentru achiziționarea de unelte, utilaje și animale, scutire de impozite și de serviciul militar, dreptul de autoadministrare, dreptul de a forma colonii segregate religios, transmiterea privilegiilor către descendenți precum și deplină libertate religioasă, dar fără permisiunea de a face prozelitism, exceptând convertirile din rândul păgânilor. Conținutul Manifestului, cu toate precizările sale, este prezentat în literatura de specialitate.⁵

Germanii de pe Volga

Exasperați de multele războaie, de sărăcie, de numeroasele biruri grele, de persecuția religioasă și molipsiți de frenezia emigrării care bântuia Europa acelor vremuri, puhoai de coloniști germani s-au avântat în Rusia, venind din toate părțile. Între 1764-1767, mai bine de șapte mii de familii germane, totalizând vreo 26 000 de oameni, cu predilecție din Hessa și Renania, zone afectate profund de Războiul de Șapte Ani (1756-1763), au fost dirijați pe Volga, în zona Saratovului, deși inițial li se promisese că se vor putea așeza unde vor dori ei, formând acolo 104 colonii-mamă.⁶ Două treimi dintre acestea au fost protestante, restul catolice. Alte 91 de colonii-fiică au fost înființate până în 1909, numărul total al germanilor de pe Volga ajungând la 450 000 de protestanți și 150 000 de catolici.⁷ În secolele anterioare, regiunea Volgăi fusese una rău famată. Aici era raiul proscrisilor, unde se adăposteau criminalii, robii fugari, tâlharii care fugeau de mâna legii, exilații etc. Un vechi proverb rusesc stipula că cel care locuia pe Volga era un bandit.ⁱ Lucrurile n-au fost de loc simple. Pericolele multiple pe drum, condițiile de viață catastrofale găsite la destinație, sălbăcia locurilor în care au fost așezați, lipsa totală de organizare a autorităților și continua schimbare a reguli-

ⁱ „Na Wolge shitj worami slytj”, în: Johannes Schleuning, *Die deutschen Kolonien im Wolgagebiet* (Berlin: Deutschtum im Ausland, 1919), 21.

lor, lipsa locuințelor, molimele, ostilitatea localnicilor și atacurile banditești i-au demoralizat pe mulți emigranți. O parte au încercat să se repatrieze, dar puțini au reușit acest lucru. Șocul mare a fost la sosirea în pustietate, în stepa rusească, unde nimic nu fusese amenajat, deși li se promisese locuințe gata construite. Se estimează că, în primii zece ani, numărul coloniștilor a scăzut cu 7500 din cauza acestor dificultăți majore.⁸

Primul grup de germani a ajuns pe 29 iunie 1764, fondând colonia Dobrinka, pe malul drept al Volgăi.⁹ În primul an, s-au adăpostit în gropi săpate în pământ, cu un acoperiș improvizat, a cărui unică deschidere era menită să joace rolul de coș de fum. Adeseori coloniștii au fost nevoiți să reziste multă vreme în așa-numitele *zemlyanki*, bordeie încropite din lut. Povești *horror* despre prima iarnă rusească s-au transmis peste generații. O greșeală a Ecaterinei a fost că a invitat pe oricine dorea să vină, așa se face că doar 60% din coloniști erau fermieri, obișnuiți cu munca grea a câmpului. Ceilalți formau un amalgam de meșteșugari, soldați lăsați la vatră, foști pușcăriași, frizeri, muzicanți și tot felul de aventurieri.¹⁰ Pe deasupra, în primii treizeci de ani, au fost destul de comune raidurile nomazilor tătari, calmâci și kirghizi. În această perioadă, se estimează că peste 1500 de germani au fost capturați și vânduți ca sclavi în Buhara. Femeile lor au ajuns în haremurile mahomedanilor bogați. Mulți bărbați au fost omorâți. Barbarii aveau obiceiul crud de a lua bătrânii și a-i lega de caii lor iuți, trăgându-i până ce aceștia își dădeau duhul în chinuri cumplite. Răscoala lui Pugaciov, desfășurată între 1773-1775, a fost o altă cauză de suferințe imense pentru coloniștii germani. Împreună cu pleava societății care li s-a alăturat, cazacii răsculați i-au jefuit pe coloniști, provocând multă pagubă și suferințe. Inclusiv colonia Sarepta a fost devastată de rebeli.¹¹ Totuși, cei care s-au mobilizat în mod tenace au reușit să se gospodărească bine, satele germane devenind în final extrem de prospere. În zone care păreau uitate de lume, nemții și-au păstrat identitatea, limba și credința, oferind localnicilor un model de civilizație. Aparte de coloniile de pe Volga, în acest prim val de colonizare s-a permis formarea unui număr restrâns de colonii și în alte zone. Deosebit de interesantă a fost formarea coloniei Sarepta, în prezent raion al Volgogradului [fostul Stalingrad], unde a primit permisiunea să se așeze un grup de coloniști din Saxonia, din rândul Fraților Moravieni ai lui Zinzendorf. Alegerea locului a fost dictată de intenția moravienilor de a face misiune între populațiile păgâne de la sud, musulmane și budiste. Interesant este că, la sud de Sarepta, până la Marea Caspică, se întinde și azi ținutul calmâcilor, singura populație budistă din Europa. Deși n-a avut succes în a-i evangheliza pe calmâci, cei din Sarepta au avut un impact major în rândul celorlalte colonii germane de pe Volga, fiind un model de succes din punct de vedere economic, educațional, cultural și spiritual. Sistemul educațional avansat și performant a susținut preocupări industriale diversificate, cât și o dezvoltare culturală mult

peste nivelul celorlalte colonii.¹² Omul care a determinat începerea misiunii celor din Sarepta în coloniile de pe Volga a fost pastorul Johannes S. Janetⁱⁱ (1729-1803), un pietist de origine elvețiană, care a primit în 1764 misiunea de a lucra printre emigranții din Rusia. Janet l-a adus cu sine în 1766 pe Johann Heinrich Langerfeld, un evanghelist laic care a devenit asistentul său. Când lucrarea lor a trebuit să fie întreruptă câțiva ani mai târziu, ștabela a fost preluată de Johannes Scheurl, apoi de Daniel Willy, urmași de alții și alții. Practic, în 57 de ani colonia Sarepta a trimis nu mai puțin de 18 misionari în coloniile de pe Volga.¹³ Aceștia au fost primii promotori ai pietismului printre coloniștii germani din Rusia.

Menoniții și ceilalți germani de la nordul Mării Negre

Războiul Ruso-Turc din 1768-1774 a adus noi teritorii Rusiei. Feldmareșalul Piotr Rumianțev-Zadunaiski (1725-1796) i-a pus pe fugă pe turci, ajungând cu trupele până la București. Prin pacea semnată la Kuciuk Kainargi, Rusia a obținut prin provincia Herson un cap de pod la Marea Neagră, împingând granița cu „omul bolnav”ⁱⁱⁱ al Europei pe Bug. În 1783, a fost anexat Hanatul Crimeei și tot teritoriul din jurul Mării Azov, inclusiv Caucazul de Nord devenind teritoriu rusesc. Zonele acestea sălbatice și în mare parte pustii aveau nevoie de oameni care să le îmblânzească și să le civilizeze. Pe 14 iulie 1785, țarina a lansat un nou Manifest, invitând la colonizarea Caucazului de Nord, lucru care i-a oferit cneazului Potemkin,^{iv} Guvernatorul General al Novorusiei, o bază legală pentru a extinde eforturile de colonizare și în Herson. Pe 5 iunie 1786, Potemkin l-a angajat prin contract pe Georg von Trappe (d.1798), un agent a cărui misiune era să recruteze coloniști germani.

ⁱⁱ Janet s-a născut pe 17 aprilie 1729 în Schleis, Elveția, și a studiat teologia la Colegiul din Chur și la Academia Reformată din Viena, fiind ordonat ca pastor pe 13 iunie 1754. După zece ani de slujire pastorală în Elveția, în 1754 a emigrat în Rusia. Acolo a slujit parohia din colonia Anton între 1765-1778, unde s-a căsătorit cu Anna Katharina Reuter. Între 1778-1799, a slujit parohia din Messer, iar, din 1799 și până la decesul său pe 15 februarie 1803, a fost decanul parohiilor luterane din regiunea Volgăi. Vezi: Joseph Schnurr, *Die Kirchen und das religiöse Leben der Russlanddeutschen – Evangelischer Teil* (Stuttgart: AER Verlag Landsmannschaft der Deutschen aus Rußland, 1978): 146.

ⁱⁱⁱ Denumire peiorativă pentru Imperiul Otoman

^{iv} Grigori Alexandrovici Potemkin (1739-1791) s-a născut într-o familie de boiernași ruși. A intrat în grațiile Ecaterinei ajutând-o la lovitură de palat din 1762. S-a distins pe câmpul de luptă în Războiul Ruso-Turc din 1768-1774, după care a devenit amantul și confidentul țarinei. Aceasta a obținut pentru el titlul de Prinț al Sfântului Imperiu Roman și i l-a oferit pe acela de prinț al Imperiului Rus. Pe plan militar, Potemkin a fost amiral și comandant suprem al armatelor terestre ale Rusiei. Sub comanda lui, a fost anexată Crimeea în 1783 și a câștigat Războiul Ruso-Turc din 1787-1793. Dincolo de titluri, Ecaterina l-a răsplătit în 1775 cu funcția de guvernator general al Novorusiei. A murit la Rădenii Vechi, victimă a unei epidemii contractată în timpul unor tratative pentru pace la Iași. Vezi: Simon Sebag Montefiore, *Prince of Princes: the life of Potemkin* (Londra: Weidenfeld & Nicolson, 2001).